

dolarjev za izobraževanje imigrantskih otrok. Do te pomoči ima pravico vsaka šola, ki ima več kot tri odstotke otrok iz novopriseljenih družin. In ko se zvezna »pogača« razdeli po takšnem ključu, dobi posamična šola izredno malo. Najnovejše raziskave tudi kažejo, da »melting pot« ne deluje tudi pri neposrednih potomcih imigrantov. Prof. Alejandro Portes z univerze Johns Hopkins je nedavno pripravil raziskavo, ki temelji na pogovorih s 5000 osnovnošolci (8. in 9. razred), katerih starši so imigranti. Raziskava se je osredotočila predvsem na otroke iz kubanskih in haitskih družin v Miamiu in iz filipinskih, mehiških in vietnamskih družin v San Diegu. Portes je ugotovil, da večina otrok sicer dobro govori angleško (gre za subjektivne opredelitve otrok: da »zelo dobro« govorijo angleško je izjavilo 99 odstotkov kubanskih otrok, 85 odstotkov mehiških in 81 odstotkov vietnamskih otrok) in da priznavajo, da so ZDA »najboljša dežela za bivanje« (tako meni 80 odstotkov kubanskih, 35 odstotkov haitskih, 54 odstotkov mehiških, 67 odstotkov vietnamskih otrok), toda hkrati večina vseh teh otrok odločno zavrača tradicionalno sklepanje, da je asimilacija najboljša in najhitrejša pot za uspeh in uveljavitev v ameriški družbi. Portesova študija ugotavlja, da otroci hispano, azijskih in južnoameriških priseljencev nikakor ne delijo nazorov in počutja z imigrantskimi vrstniki ob prelomu stoletja ali pa v obdobju pred drugo svetovno vojno, ko je na splošno veljalo, da se je treba čim prej otresti večine tistega, kar diši po »starem svetu« in se oprijeti samo tistega, kar velewa »novi svet«. Otroci novodobnih imigrantov, zlasti tisti v Kaliforniji, se v Portesovi raziskavi ne opredeljuje za »Američane« (če pa to že storiijo, potem počno to z velikim obotavljanjem), ne želijo pa se uvrščati tudi v ohlapne in panetnične kategorije, ki imigrante razmeščajo v azijske, hispano in druge skupine. Namesto tega otroci izjavljajo, da so ponosni, da so Kolumbijci, Haitčani, Vietnamci, Kubanci, Mehičani...

Toda ostali bodo v Ameriki. In Amerika bo v prihodnje očitno še bolj kot do zdaj »dežela priseljencev«.

BOGOMIL FERFILA*

Vladna (javna) politika v ZDA

Gospodarstvo in javna politika

Že dolgo so poznani spori policy makerjev zaradi narave in radikalnosti ekonomske politike. Liberalna usmeritev podpira vladno dejavnost v gospodarstvu, konservativni pristop pa zagovarja laissez-faire.

Volivci in volilni proces so v demokratični družbi ključna stična točka ekonomije in politike. Pri opredeljevanju za posamezno stranko in kandidate na volivce še kako vplivajo ekonomski dejavniki – delovne in življenjske razmere, dosedanja dejavnost in opredeljevanje stranke in kandidata na gospodarskem področju, njihov gospodarski program in ekonomska politika, ki jo zagovarjajo itd. Za republikance je razširjeno prepričanje, da oblikujejo takšno ekonomsko politiko, ki

* Dr. Bogomil Ferfila, izredni profesor na FDV v Ljubljani.

dopušča oziroma spodbuja višjo nezaposlenost in recesijo, medtem ko so demokrati pripravljeni tolerirati višjo inflacijo. Hibbs (1977) je skušal takšno hipotezo oziroma prepričanje tudi empirično potrditi, tako da je testiral razlike v stopnjah inflacije in nezaposlenosti v obdobjih demokratske in republikanske vladavine. Ugotovil je, da je bila v obdobjih vladavine republikanske stranke stopnja nezaposlenosti opazno višja.¹

Vladni načini za poseganje v gospodarstvo

Časi, ko se vlada ni zanimala za glavne ekonomske probleme, kot sta npr. inflacija in brezposelnost, češ da ju bo uredil avtomatizem trga, so že davno minili. Za posege v gospodarstvo vlada uporablja predvsem denarno in davčno politiko.

Osrednje telo denarne politike je Svet guvernerjev centralne banke (Board of Governors of the Federal Reserve System), ki ima osem članov, imenovanih za štirinajst let (s čimer naj bi se povečala njihova imunost na politične pritiske). Na uravnavanje ponudbe denarja² kot svoje pglavitne funkcije učinkuje predvsem na tri načine:

1. s posegi na denarnih trgih, kjer kupuje in prodaja vladne vrednostne papirje drugim bankam,

2. določa diskontne stopnje, po katerih si banke izposojajo pri njej denar,

3. določa stopnjo obvezne rezerve kot količino denarja, ki ga morajo imeti banke kot rezervo in ga ne morejo posojati.

Svet guvernerjev, ki ga vodi njegov predsednik, odloča tudi o načinu pokrivanja primanjkljaja zveznega proračuna:

- ali z izposojjo denarja, kar pomeni povečanje javnega dolga,

- ali z njegovo monetizacijo, kar pomeni tiskanje denarja brez pokritja in inflacijo.

S temi in drugimi načini centralna banka povečuje in zmanjšuje količino denarja in posojil v gospodarstvu (pretirano povečanje vodi v inflacijo, pretirano zmanjšanje v recesijo).

Davčna politika ureja razmerje med proračunom in gospodarstvom. V primerjavi z denarno politiko, ki jo skoraj v celoti nadzira centralna banka, je davčna politika v rokah Kongresa in predsednika.

Keynesijanska ekonomska filozofija je po 2. svetovni vojni prevladala v ameriški administraciji. V skladu s to teorijo mora vlada spodbujati gospodarstvo, ko mu pešajo moči (visoka nezaposlenost, pomanjkanje naročil podjetjem). Tedaj naj bi vlada spodbujala nakupe potrošnikov, kar naj bi povzročilo najemanje novih delavcev in oživitev proizvodnje. Davke je treba zmanjšati, da ostane več denarja za potrošnjo zasebnega sektorja. Zvezna pomoč državnim in lokalnim vladam ali posameznikom se mora povečati, kar povečuje potrošnjo vseh vrst in odpira nova delovna mesta (kot posledico investicijskega trošenja). Če pa je gospodarstvo

¹ Brenner (1976) je na podlagi kompleksne statistične analize učinkov nezaposlenosti v obdobju 1940–1973 ugotovil, da ima 1% povečanje stopnje nezaposlenosti za posledico:

- 4,1% povečanje stopnje samomorov,

- 3,4% povečanje sprejema v bolnišnice za duševno bolne,

- 1,9% povečanje smrtnosti zaradi ciroze jeter (kot posledica alkoholizma),

- 5,7% povečanje števila umorov.

² Monetaristični pristop k ekonomski politiki vidi v uravnavanju ponudbe denarja ključ za zdravo gospodarstvo. Zagovarja uravnoteženost rasti ponudbe denarja z rastjo realnega bruto narodnega dohodka.

v pretiranem vzponu, pa je treba po keynesijanskem receptu voditi prav nasprotno gospodarsko politiko.

Ronald Reagan je uvedel drug teoretski pristop – ponudbeno ekonomijo (supply side economics), ki prav tako zagovarja uporabo vladnih politik v gospodarstvu. Meni, da so vladni davki previsoki, kajti preveč obdavčitve in vladne regulacije škodi gospodarski rasti. Zato je potrebno omejevanje vladnega trošenja (oziroma davkov), kar bo spodbudilo varčevanje, boljše delo in odpiranje novih delovnih mest.

Reagan se je sprva poizkušal držati teoremov ponudbene ekonomike. Med prvim predsedniškim mandatom je precej zmanjševal obdavčitev zlasti bogatejših ameriških slojev. Ni pa mu uspelo omejiti vladnega trošenja (predvsem vojaških izdatkov), kar je imelo za posledico velikanski primanjkljaj.

Področja gospodarske politike

Kmetijska politika

Vse od kmetijskega prilagoditvenega zakona iz leta 1933, ki naj bi pripomogel k odpravljanju razbijanja »velike depresije«, je ameriška vlada subvencionirala kmete.

S podpiranjem cen je vlada zagotavljala cene posameznih dobrin ter odkupovala tržne presežke. V zameno so se kmetje držali dogovora o zmanjšanju žetve v določenih letih.

1989. leta so kmetijski programi stali 22 milijard dolarjev, od katerih je šel večji del velikemu agrobiznisu.

Zvezna in državne vlade so prav tako vložile milijarde dolarjev v temeljne in uporabne kmetijske raziskave, katerih spoznanja so nato preko kmetijske pospeševalne službe našla pot do farmerjev. Rezultati kažejo, da je kmetijska politika pravilno zastavljena, saj je bilo kmetijstvo v osemdesetih eden izmed najbolj prodornih področij (med letoma 1980 in 1986 je njegova storilnost narasla za 33%).

Poslovna politika

Korporacija je bastion kapitalističnega sistema, kar še posebej velja za ZDA. Največje ameriške korporacije razpolagajo z večjim kapitalom kot velik del svetovnih vlad. Z razcvetom multinacionalk sta se njihova moč in velikost še povečali. Delo in kapital se selita v dežele, kjer je donosnost večja (Vernon, 1977).

Papirnate transakcije med podjetji napovedujejo vstop v obdobje »papirnega podjetništva« (Robert Reich). Podjetja ne vlagajo več v nove naložbe, pač pa prevzemajo druga podjetja. Npr. namesto da bi vlagali v novo tovarno jekla, je U.S. Steel kupil Marathon Oil Company za tri milijarde dolarjev in zaslužil eno milijardo dolarjev z zmanjšanjem davkov.

Milijone ali stotine milijonov je mogoče pridobiti, samo če pokažeš namero, da boš kupil drugo korporacijo. Tisti, ki špekulirajo na takšen način, najprej kupijo nekaj delnic v določeni korporaciji in nato oznanijo, da žele v njej pridobiti kontrolni paket delnic. Zaradi napovedi o prevzemu se vrednost delnic skokovito poveča in če jih pravočasno prodajo, poberejo milijonsko razliko.

Vendar pa »papirnati podjetniki« nič ne proizvajajo, le prerazporejajo denar med korporacijami, investicijskimi bankami in njihovimi advokati.

Vlada dejavno posega v biznis tako z vladnimi posojili, vladnimi nakupi delov ali celotnih podjetij kot s svojo poslovno politiko.

Začetki vladnega urejanja na tem področju segajo v zadnja leta 19. stoletja, ko je bil 1890. leta sprejet znameniti protimonopolni zakon (Herman Act). Namen protimonopolne politike je zagotoviti kompetitivnost trga in preprečiti monopole. Ministrstvo za pravosodje lahko na zveznem sodišču zahteva razbitje korporacij, ki nadzirajo prevelik delež trga.

Antitrustovske tožbe so praviloma zelo drage in dolgotrajne (npr. sedemletna tožba proti veliki komunikacijski korporaciji AT&T, ko je le-ta na koncu bila prisiljena prodati 22 lokalnih podjetij, ali pa npr. 13-letna tožba proti računalniškemu velikanu IBM, ki je bila opustošena).

Vlada poleg protimonopolne politike oblikuje še vrsto drugih politik, s katerimi kroji usodo biznisu. Nedvomno pa ima biznis vlado najraje, ko le-ta nastopa v vlogi kupca njegovih proizvodov. Leta 1989 je npr. vladni sektor kupil od zasebnega kar za 100 milijard dolarjev izdelkov in storitev. Za večino vladnih nakupov je temeljni pogoj natečaj, da se pridobi več ponudb, nato pa agencija izbere najcenejšo. Ministrstvo za trgovino zbira statistične poslovne podatke, pomaga pri pospeševanju izvoza njihovih izdelkov, zavaruje patente. Več vladnih agencij se ukvarja z raziskavami, ki neposredno koristijo korporacijam (zlasti še proučevanje naravnih virov – voda, energija, ribištvo, pa tudi transporta, elektronike, zdravja). Zvezna vlada je za ZDA glavni vir raziskovalnih sredstev in financiranja razvoja. Obstoji pa tudi vrsta neposrednih subvencij v obliki davčnih olajšav, subvencioniranja izvoza, ladjedelništva. Eden od razlogov tako dobrohotnega odnosa Washingtona do biznisa je prav gotovo učinkovitost poslovnih lobistov, ki so tesno povezani s člani Senata in Predstavnškega doma.

Organiziranost potrošnikov

V primerjavi z organiziranjem biznisa, ki je že dolgo ključno področje gospodarske politike, to ne velja za organiziranost potrošnikov. Še do nedavnega je javna politika potrošnike v celoti ignorirala. Varstvo potrošnikov je v ZDA vzniknilo s fenomenom Ralpa Naderja, ki je pričel opozarjati najprej avtomobilске proizvajalce, da njihovi avtomobili niso varni, potem pa je organiziral potrošniške interesne skupine tudi na drugih področjih.

Danes Komisija za varnost potrošniških izdelkov izdaja varnostne predpise na vseh področjih. Zvezna trgovinska komisija pa je med drugim zaščitila potrošnika kot posojilojemalca. Kadar koli si kdo v ZDA izposodi denar, četudi le s kreditno kartico, dobi obvestilo o tem, koliko obresti bo moral plačati.

Organiziranost dela

Ameriška vlada je v svoji politiki do delavskih sindikatov naredila bistven preobrat. V 19. stoletju in začetku 20. stoletja je vlada skupaj z biznisom zatirala sindikalno organiziranje. Sodišča so protimonopolne zakone uporabljala tudi proti sindikatom, češ da monopolno organizirajo delavce. Šele Claytonov protimonopolni zakon 1914. leta je izvil sindikate iz protimonopolne zakonodaje.

1935. leta je Kongres sprejel zakon, ki je delavcem dal pravico do kolektivnih pogajanj (da se sindikalni predstavniki pogovarjajo s predstavniki lastnikov o pla-

čah in delovnih razmerah). S tem t. i. Wagnerjevim zakonom (po senatorju Robertu Wagnerju) so zaščitili tudi sindikate oziroma njihove organizatorje, saj delodajalec ni mogel več odpustiti delavca, ki je skušal organizirati sindikat v njegovem podjetju.

Po drugi svetovni vojni je vlada ob republikanski kongresni večini na različne načine skušala pristrichi peruti sindikatom: s Taft-Hartleyjevim zakonom 1947. leta je prepovedala možnost, da se v delovnih pogodbah predpiše obveznost delavcev, da se morajo pridružiti sindikatom. Sindikati so bili tako soočeni s problemom »Tree Rider« – delavci so bili deležni ugodnosti, ki jih je pridobil sindikat, niso pa mu bili dolžni plačevati članarine. Nato je vlada vzela pod drobnogled podkupljivost sindikatov in zahtevala večji nadzor sindikalnih poverjenikov s strani članstva. Deloma pod pritiskom sindikalnega lobiranja je vlada priznala delavcem še nekatere ugodnosti: najnižjo mezdo, programe za poklicno usposabljanje in prekvalifikacijo, nadomestilo za čas brezposelnosti.

Enakost, sociala in javna politika

Enakost državljanov ameriška javna politika prevaja v formulo: »Enake možnosti za vse«. S tem se skušajo omejevati kakršne koli oblike razlikovanja in zapostavljanja. Večina politik, ki so se nanašale na državljanske pravice, je bila usmerjena v zagotavljanje enakih priložnosti – zvezni zakoni prepovedujejo razlikovanje po spolu pri zaposlovanju, plačah, stanovanjskih zadevah in na številnih drugih področjih.

Takšno pojmovanje enakosti seveda ne daje enakih rezultatov (psihofizične, izobrazbene, družinske in druge razlike med ljudmi in skupinami). Zato nekateri zahtevajo politiko, ki naj bi producirala enake rezultate (to velja predvsem za liberalce, prvo pa za konservativno strujo ameriške politike).

Konservativci, kot sta bila Ronald Reagan in George Bush, rešitev za problem neenakosti vidijo v ekonomski rasti in razvoju – ko bo ekonomski kolač postal večji, bodo tudi tisti, ki so včasih lahko pobirali samo drobtinice, dobili svoj košček. Liberalci pa skušajo problem razrešiti z razdelitvijo kolača ne glede na njegovo velikost.

Kljub temu da je ZDA ena najbogatejših, če že ne najbogatejša država na svetu, je revščina eden njenih največjih problemov. Sedemdeseta in osemdeseta leta so bila obdobje, ko so bogati Američani postali še bogatejši (tistim v skupini najbogatejših 5% se je realni letni dohodek v obdobju 1979–1986 s 70.260 dolarjev povečal na 76.300 dolarjev), revni Američani pa še revnejši (tistim v skupini najrevnejših 5% se je realni letni dohodek zmanjšal v istem obdobju z 8.761 dolarjev na 8.033 dolarjev). Za vsak dolar, ki so ga izgubili najrevnejši, so najbogatejši postali kar za 9,5 dolarja bogatejši (Lineberry, 1989:609).

Še večje kot razlike v dohodku so razlike v premoženju (akumuliranem dohodku) med Američani. Najbogatejši 1% prebivalstva ima kar 25% vsega ameriškega premoženja (hiše, avtomobili, delnice, obveznice, bančni depoziti).

Še bolj kot bogastvo je relativna revščina. Prag revščine v ZDA bi bil danes v Sloveniji prag najbogatejših, da ne omenjamo indijskih ali afriških standardov. V osemdesetih letih je prag revščine prekoračilo okoli 15% ameriškega prebivalstva (po podatkih statistične službe), nekatere študije pa sugerirajo (Duncan in Morgan, 1977), da je kar ena tretjina Američanov tako blizu praga revščine, da bi jih nenadna kriza lahko pahnila čezenj.

Čeprav najdemo v Ameriki reveže v vseh rasah, starostih, statusih, določene kategorije izstopajo: najbolj izpostavljene so matere samohranilke (kar 34,6% te skupine spada med reveže), črnci (31%), španskega porekla (28,3%), deželani (18,1%, mlajši od 15 let (21,2% te skupine je revežev), sredi osemdesetih let je kar 46% črnskih otrok živelo v revščini. Prav črnska populacija je daleč najbolj kritična skupina (alkohol, mamila, prostitucija, kriminal) ameriške družbe (Wilson, 1987).

Vladna politika in dohodkovna neenakost

Vlada, ki potroši vsak tretji dolar v ameriškem gospodarstvu (slovenska pa najmanj vsak drugi), lahko na dohodek in premoženje svojih državljanov vpliva na številne načine. Najpomembnejši sta njena davčna politika in politika vladnih izdatkov.

Vlada lahko vodi progresivno, proporcionalno ali regresivno davčno politiko. V večini držav velja večja ali manjša progresivnost obdavčenja višjih dohodkov, čeprav je to le površinska slika. Revnejše družine namreč trošijo velik del dohodka za izdelke, ki so obdavčeni z različnimi davki (prometnimi in drugimi), medtem pa bogate družine vlagajo denar v neobdavčena področja (pri nas delnice, gradnja hiše, v ZDA tako imenovani tax shelters). Zato proporcionalno na svoj dohodek revne družine za davke namenjajo večji del kot bogate družine.

Pomemben del vladnih izdatkov so transferna plačila (pokojnine vladnih uslužbencev, ugodna posojila za šolanje, znamke za hrano), ki jih vlada izplačuje prejemnikom.

B. Page (1983) je problematiziral socialno stran vladnega trošenja. Ugotovil je, da pogosto revni in najrevnejši sloji niso naslovniki vladne pomoči (kar še posebej velja za podporo za brezposelne, subvencije za stanovanje). Tudi zato se neenakost v zadnjih desetletjih ni zmanjšala, ampak kvečjemu povečala. Največji korak k večji pomoči revnim je pomenil zakon o socialni varnosti, ki je bil sprejet 1935. leta. Danes v ZDA obstajata dve vrsti temeljnih socialnih pomoči (Public Assistance Programs).

Leta 1984 so obstajale tele oblike socialnovarstvenih programov:

1. Zavarovanje za stare, nepreskrbljene in invalidne osebe. Tu gre za mesečna plačila, ki so financirana iz davka na plače. 1984. leta je bilo 36,2 milijona upravičencev.

2. Zdravstvena oskrba tipa A: zvezna vlada deloma pokriva stroške zdravljenja za upokoјence, ki so zavarovani pod 1. Sem spadajo tudi prostovoljni programi po ceni zdravstvenega zavarovanja za starejše od 65 let, ki sami plačajo premijo. V vsako od navedenih dveh oblik je bilo vključenih po 29,9 milijona ljudi.

3. Zdravstvena oskrba tipa B: dostopna le revežem. Stroške zdravljenja pokriva zvezno financirani zdravstveni programi v posameznih državah. 1984. leta je bilo 21,6 milijona prejemnikov.

Obstajale pa so tudi štiri oblike javne pomoči:

1. Znamke za hrano (food stamps). S kupon, ki jih prejmejo socialno ogroženi, lahko kupijo hrano. Financirani so z zveznim denarjem. Prejemniki: 20,9 milijona oseb.

2. Pomoč družinam z nepreskrbljenimi otroki (matere samohranilke ali brezposelni starši). Financira se deloma iz državnega deloma iz zveznega denarja. 10,9 milijona prejemnikov.

3. Dodatni zavarovalni dohodek v obliki gotovinskih izplačil, ki so jih deležni slepi, ostareli in invalidni ljudje, katerih dohodek je pod določenim pragom. Izplačuje se iz zveznih dohodkov (1984. leta ga je prejelo 4 milijone ljudi).

4. Zavarovanje za primer brezposelnosti se tedensko izplačuje delavcem, ki so izgubili službo. Višina izplačil in pogoji izplačevanja so različni po posameznih državah. Vir izplačil so davki na delodajalce. 1984. leta jih je prejelo 2,2 milijona Američanov.

Socialne politike so torej tisti del javnih politik, ki se ukvarjajo z distribucijo (materialnih in nematerialnih) koristi in priložnosti med različnimi skupinami (socialnimi sloji). Najpomembnejša in najdražja je politika zagotavljanja socialne varnosti, ki skuša upokojene, invalidne in nepreskrbljene člane njihovih družin materialno zavarovati.

Za ZDA velja, da je ena od držav, ki so najbolj omejevalne na tem področju. V Veliki Britaniji, ki je bila ena od radodarnjših socialnih držav, je v osemdesetih letih kar 38% prebivalstva dobivalo subvencije za transport, 36% pokojninske dodatke, 30% stanovanjske olajšave in 23% dodatke za primer brezposelnosti (Almond in Powell, 1988:206).

V primerjavi s takim obsegom socialne pomoči je ameriški obseg socialne malenkosten. Zato je logičen podatek, da od razvitih držav samo Japonska za socialno namenja manj kot ZDA. Ima pa Japonska dve posebnosti na tem področju: tradicionalna zaščitna vloga družine na intergeneracijskem področju in »družinska funkcija« velikih japonskih korporacij, ki zagotavljajo številne ugodnosti svojim delavcem.

Naj končam z zanimivimi podatki iz raziskave javnega mnenja, ki sta jo izvedla Sidney Verba in Garry Orren (1985:74). Med drugim sta ljudi spraševala o tem, kdo je kriv za revščino v ZDA: reveži sami, ker so nesposobni, ker niso izkoristili vseh možnosti, ki so jih imeli na razpolago; ali pa sistem, 59% poslovnih je menilo, da je to krivda revežev samih, le 9% je pripisovalo krivdo sistemu. Kmetje so bili malce bolj razcepljeni: 52% jih je krivilo reveže, 19% sistem. Pri vseh drugih kategorijah pa je večina za revščino krivila sistem: delavci 55%:16% (krivda revežev), intelektualci 44%:23%, črnci 86%:5%, mladina 61%:16%, feministke 76%:9%.

Vprašanje socialne je področje, kjer je razkol med strankama zelo velik in to se je izrazilo tudi na obravnavani anketi. 55% republikancev je menilo, da je revščina krivda revežev samih, le 13% jih je krivilo sistem. Povsem nasprotna pa je bila slika pri demokratih. Le 5% demokratov je za revščino krivilo nesposobnost revežev, kar 68% pa je krivdo pripisovalo sistemu.

Tehnologija in javna politika

Tehnologija se danes razvija z nesluteno hitrostjo. Od odkritja protona do izdelave atomske bombe je preteklo 30 let; od izuma reaktivnega letala do vesoljske ladje samo 15 let. Javna politika se povsod, zlasti še v ZDA, intenzivno odziva na nove tehnološke izzive.

Če gledamo zdravstvene kazalnike, posebej stopnjo umrljivosti otrok (odstotek novorojenih, ki prežive prvo leto), ZDA ne zasedajo vodilnega mesta na svetu. Daleč zaostajajo za najbolje uvrščenimi (Finska, Japonska, Islandija) ter so nekje na ravni Španije in Singapurja (Peters, 1986: 184–185). Umrljivost črnih otrok pa je še precej višja – na ravni Costa Rice, Bolgarije, Poljske.

Ameriški zdravstveni sistem je ne le eden najdražjih na svetu (več kot deset odstotkov GNP se troši za zdravstvo), marveč je tudi najbolj zaseben (vseeno pa kar 40% zdravstvenih stroškov krije vlada).

K rasti zdravstvenih stroškov je precej prispeval tudi razvoj tehnologije. Stroški kemoterapije, umetnih organov, presaditev organov, skenerjev, dializ, operacij bypass na high tech medicino napravili tudi izjemno drago.

Ameriška vlada se vse do konca 2. svetovne vojne ni vmešavala v zdravstveno problematiko (izjema je bilo le ugotavljanje neoporečnosti hrane in zdravil). V šestdesetih letih je pričela z zdravstvenimi programi za starejše občane. Zdravstvena oskrba tipa A je omogočila zavarovanje za bolnišnično zdravljenje, zdravstvena oskrba tipa B zavarovanje proti doktorskim premijam, 1988. leta pa so se vključile še »katastrofalne bolezni« (izjemno drage bolezni oziroma operacije, ki so prej zahtevale prodajo vsega premoženja).

Vzporedno s hitrim staranjem ameriške populacije in rastjo stroškov zdravstvene oskrbe postaja financiranje zdravstvenega varstva starejših ključno področje javne politike. Danes 90% Američanov umre v bolnišnicah ali v domovih za ostarele, katerih večino upravlja in financira vlada.

Biotehnologija (uporaba genetsko spremenjenih materialov za komercialne namene) je zadnji dosežek tehnologije v biologiji. Miš, ki jo je produciral Harvard, je eden od najbolj znanih dosežkov na tem področju. Japonska danes troši 7% GNP za razvoj biotehnologije. Danes se biotehnologija najbolj množično uporablja v kmetijstvu (produciranje novih vrst rastlin in živalskih pasem) ter v farmaciji (nova zdravila).

V ZDA vladno urejanje tega področja poteka po dveh kanalih:

1. Zvezni patentni urad je pristojen za izdajo dovoljenj, da se izdelki lahko uporabljajo v komercialne namene. Novi izdelki na tem področju se patentno zaščitijo. To velja za mikrobe, nove rastline ali harvardsko miš.

2. Razne agencije, kot npr. Agencija za varstvo okolja in Nacionalna znanstvena fondacija, urejajo varnostne in zdravstvene vidike raziskovanja novih oblik življenja ali menjavanja že obstoječih.

Politika in policy računalniške in komunikacijske revolucije

Šele 1981. leta se je IBM-ov PC pojavil na trgu, danes pa so ga povsem zasedli superračunalniki, polprevodniki, superprevodnost, umetna inteligenca, vlaknasta optika, celularni telefoni in drugi tehnološki čudeži. Ameriške korporacije so na tehnološkem področju tesno sodelovale z japonskimi tekmeci. Zato je Robert Reich govoril o »vzponu japonsko-ameriške korporacije« (1987:82), zlasti še v smislu navzkrižnega lastništva japonskih in ameriških podjetij. Npr. okoli 10% uslužbencev IBM živi in dela na Japonskem, kjer so vodilni izvozniki japonsko izdelanih IBM-ovih računalnikov.

Vladna policy je eden glavnih spodbujevalcev raziskav v računalništvu, elek-

troniki in komunikacijskih sistemih. Obrambno ministrstvo je bilo glavni vir raziskovalnega denarja in pomemben kupec ameriških izdelkov.

Čeprav je Reaganova administracija »sistemsko« nasprotovala vmešavanju države v gospodarstvo, je vseeno močno povečala vladno financiranje panog, ki nastopajo na svetovnem trgu. Tako je predlagala 1,7 milijarde dolarjev težak vložek zveznega denarja za podporo raziskavam na področju superračunalnikov (kjer je izredno močna japonska konkurenca).

Razvoj računalniško utemeljene informacijske družbe je močno problematiziral področje zasebnosti in svobode posameznika. Vladne agencije, statistični zavodi, pa tudi velike korporacije razpolagajo s številnimi podatki o vsakem posamezniku. Javna politika se je le deloma odzvala na nove probleme. Zakon o zasebnosti iz 1974. leta je prepovedal, da bi informacije, ki jih je zbrala ena agencija, uporabljale tudi druge. Vseeno pa številnih križanj podatkov ni mogoče preprečiti (npr. ob zahtevah iz naslova socialnega zavarovanja se pogosto preverja davek na dohodke – dohodnina, ki jo je posameznik vplačeval v zadnjih nekaj letih).

Energija, okolje in javna politika

V ZDA se 95% energije pridobiva iz premoga, olja in naravnega plina. Intenzivno se raziskujejo nove tehnologije, ki temeljijo na superprevodnosti – materiali, ki prenašajo energijo neprimerno bolj učinkovito kot do zdaj poznani. Velik del raziskav o novih energetskih virih financira zvezna vlada.

Nafta, ki danes pokriva skoraj polovico ameriške energetske porabe, je eden od neobnovljivih naravnih virov. Ker je le 5% svetovnih zalog nafte v ZDA, se približno ena tretjina letne porabe nafte in njenih derivatov uvaža. ZDA ima največ premoga – kar 90% njenih energetskih rezerv pomeni premog. Zaradi ekološke škode pa se premog bolj malo uporablja – krije približno petino ameriške energetske porabe.

Največ prahu tako kot povsod drugod tudi v ZDA vzdigujejo jedrske elektrarne, ki pokrivajo zelo majhen del energetskih virov. Ekološka gibanja opozarjajo na nevarnost poškodb jedrskih elektrarn in možnosti radioaktivnega sevanja ter na probleme skladiščenja radioaktivnih odpadkov.

Medijska pozornost je osredotočena na alternativne vire: sončno energijo, veter, geotermalno energijo, vendar je njihov prispevek k energetske bilanci minimalen. Če se ne bodo stroški klasičnih enegetskih virov bistveno povečali, je komercialnost izrabe novih energetskih virov močno dvomljiva.

Agencija za varstvo okolja se ukvarja z onesnaževanjem zraka, vode s toksičnimi odpadki. Na njen predlog je npr. Kongres 1970. leta ustanovil supersklad z 1,6 milijarde dolarjev, ki je namenjen odstranjevanju nevarnih odpadkov. Financira se iz obdavčenja kemičnih izdelkov.

LITERATURA:

ALMOND, A. GABRIEL, POWELL G. BINGHAM, JR., (1988): *Comparative Politics Today*, 4th ed., Scott, Foresman Little Brown, Boston

BRENNER, M. HARVEY (1976): *Estimating the Social Costs of National Economic Policy: Implications for Mental and Physical Health and Criminal Agression*, Washington D.C., Government Printing Office

DUNCAN, J., MORGAN N. JAMES (1977): *Five Thousand American Families*, Ann Arbor, University of Michigan, Institute for Social Research

FERILA, BOGOMIL (1992): Kje si Amerika, Grafični marketing, Ljubljana
 HIBBS DOUGLAS, (1977): Political Parties and Macroeconomic Policy, American Political Science Review 71
 LINEBERRY, L. ROBERT (1989): Government in America, Scott, Foresmann and Company, Boston
 VERNON, RAYMOND (1985): Storm over the Multinationals, Harvard University Press, Cambridge

MARK A. COHEN*

Slovene-U.S. trade relations: developments since Slovene independence and prospects for the future

Although the potential volume in trade, investment, and other areas of commercial cooperation remains high between the U.S. and Slovenia, neither the United States nor Slovenia have shown the concerted level of dynamism and interest necessary for relations to flourish. The last two years have primarily been a period of lost opportunities on both sides of the Atlantic.

Current volume of trade and investment

According to Slovene government statistics total imports from the United States in 1992 equalled USD 175.4 million, while total exports to the United States equalled USD 143.5 million. This represents 3.1% of total Slovene exports and 2.7% of total Slovene imports. As a percentage of U.S. trade, these numbers are almost inconsequential. The overall volume of Slovene trade with the United States is also low compared with the volume of trade conducted by Slovenia's developed neighbors with the United States, or of Slovenia's turnover with Germany, Croatia, Italy or France¹.

More discouraging than bilateral trade volume is the level of U.S. investment in Slovenia. According to the database of the CICA, there were 20 U.S. investments in Slovenia from 1985–91, valued at only 11.6 million DEM. These investments represented 1.9% of total foreign invested capital in Slovenia.² This number is also when compared to U.S. investment in another former Communist country, Hungary, where U.S. investment in Hungary totaled \$ 269 million during the same

* Copyright by Mark A. Cohen, Washington, DC. This article is dedicated to my wife, Elissa.

J.D., Columbia University School of Law (1984); M.A. University of Wisconsin (1979); B.A. SUNY Albany (1977); Certificate - Nanyang University, Republic of Slovenia (1976). The writer is currently a visiting Fulbright Lecturer to the law faculties at the University of Maribor and University of Ljubljana under the Support for Eastern European Democracy ("SEED") Program of the United States Government. He is also of counsel to the law firm of Moore & Bruce in Washington, DC.

The views expressed in this article are the writer's own opinions and should not be construed as representing in any way the opinions of the governments of Slovenia or the United States, of any company of individual, or of the writer himself in any future proceeding or situation.

¹ Center for International Cooperation and Development ("CICA"), *Doing Business in Slovenia*, at 30 (1993)

² *Id.* at 34–35.